

Profilaktika inspektorning retsdiv jinoyatchilikni oldini olish faoliyati

**Navro'zov Islombek
Ilhomovich**

*O'zbekiston respublikasi IIV akademiyasi 3-bosqich
314-guruh kursanti «Huquqbuzarlik profilaktikasi»
ixtisosligi*

Аннотация

Mazkur maqola jinoyatchilikning retsdiv (takrorlanish) holatlarini oldini olish bo'yicha profilaktika inspektorining faoliyatini tahlil qiladi. Ushbu maqolada, profilaktika inspektorlari tomonidan amalga oshirilayotgan ishlar, jinoyatchilikning qayta sodir bo'lishining oldini olishdagi ahamiyati, shuningdek, individual va umumiy profilaktika usullarining samaradorligi muhokama qilinadi. Maqolada jinoyatga oid takroriy xatti-harakatlarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun qonunchilik va amaliyotdagi yondashuvlar yoritilgan. Profilaktika inspektorining huquqiy va ijtimoiy vazifalari, shuningdek, ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashdagi roli keltirilgan. O'zbekistondagi jinoyatchilikka qarshi kurashish va uning retsdivini kamaytirish bo'yicha davlat siyosatining samaradorligi va profilaktika inspektorlarining faoliyati haqida batafsil ma'lumotlar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar:

profilaktika inspektori, retsdiv, jinoyatchilik, jinoyatlarni oldini olish, ijtimoiy xavfsizlik, huquqiy chora-tadbirlar, jinoyatni kamaytirish, qonunchilik, individual profilaktika, umumiy profilaktika, jinoyatchilikka qarshi kurash, O'zbekistonda jinoyat, jinoyatchilikning qayta sodir bo'lishi.

Аннотация: Данная статья анализирует деятельность инспекторов по профилактике в области предотвращения рецидивной преступности. В статье рассматриваются меры, принимаемые инспекторами для предотвращения повторных преступлений, а также эффективность индивидуальных и общественных профилактических методов. Освещены подходы в законодательной и практической сфере к выявлению и устранению повторяющихся преступных действий. В статье также рассматриваются правовые и социальные обязанности инспекторов по профилактике и их роль в обеспечении общественной безопасности. Приводится информация о государственной политике в борьбе с преступностью и мерах по снижению рецидивизма в Узбекистане, а также о деятельности инспекторов профилактики.

Kalit so'zlar: profilaktika inspektori, retsdiv, jinoyatchilik, jinoyatlarni oldini olish, ijtimoiy xavfsizlik, huquqiy chora-tadbirlar, jinoyatni kamaytirish, qonunchilik,

individual profilaktika, umumiy profilaktika, jinoyatchilikka qarshi kurash, O'zbekistonda jinoyat, jinoyatchilikning qayta sodir bo'lishi.

Ключевые слова: инспектор по профилактике, рецидив, преступность, предупреждение преступлений, общественная безопасность, правовые меры, снижение преступности, законодательство, индивидуальная профилактика, общая профилактика, борьба с преступностью, преступность в Узбекистане, повторное совершение преступлений.

Jinoyatchilik, ayniqsa uning retsidiv (takrorlanish) holatlari, har bir jamiyatda jiddiy xavf tug'diradi. Retsidivizm, ya'ni jinoyatni takroran sodir etish, nafaqat huquqni muhofaza qilish organlari, balki jamiyatning barcha qatlamlari uchun dolzarb masala hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida jinoyatlarning qayta sodir bo'lishining oldini olish uchun ko'plab chora-tadbirlar ishlab chiqilgan bo'lib, ularning samarali amalga oshirilishi ko'p jihatdan profilaktika inspektorlarining faoliyatiga bog'liqdir. Profilaktika inspektorlari, odatda, jinoyatchilikni oldini olishda ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlash, fuqarolarni jinoyatga yo'l qo'ymaslikka undash va jinoyatni sodir etgan shaxslarni reabilitatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi.

Maqolada profilaktika inspektorining retsidiv jinoyatchilikni oldini olishdagi roli, ushbu sohada amalga oshirilayotgan ishlar va mavjud yondashuvlar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, jinoyatchilikka qarshi kurashishning samaradorligini oshirish uchun qonunchilikdagi o'zgarishlar, profilaktika choralarining yuksaltirilishi va jinoyatlarning oldini olishdagi metodologik yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Maqola, shuningdek, profilaktika inspektorlarining huquqiy va ijtimoiy mas'uliyatlarini, ularning jamiyatdagi jinoyatni kamaytirishdagi rolini yoritadi.

Retsidiv jinoyatchilikni oldini olish uchun amalga oshiriladigan profilaktik tadbirlar orqali jamiyatda xavfsizlikni ta'minlash va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash maqsad qilinadi. Jinoyatchilik har qanday jamiyatda mavjud bo'lgan xavf-xatarlarni ifodalaydi. Ayniqsa, retsidiv jinoyatchilik (ya'ni, jinoyatni takroran sodir etish) jamiyat uchun katta tahdid soladi. Retsidivizmning yuqori darajasi nafaqat huquqni muhofaza qilish tizimining samaradorligini pasaytiradi, balki davlatning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy barqarorligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasi kabi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun jinoyatchilikni oldini olish masalasi ayniqsa muhim bo'lib, bu borada profilaktika inspektorlarining o'rnini juda katta.

Profilaktika inspektorlari — jinoyatchilikni oldini olish, ayniqsa uning qayta sodir bo'lishini kamaytirishga yo'naltirilgan faoliyatni olib boruvchi xodimlardir. Ular asosan jinoyatchilar bilan ish olib borib, ularga ijtimoiy reabilitatsiya qilish, jinoyatlarning sodir bo'lishiga yo'l qo'ymaslik uchun preventiv (oldini olish) choralarini amalga oshiradilar. Profilaktika inspektorlari o'z faoliyatida jismoniy va ruhiy sog'liqni tiklash, jinoyatlarni sodir etgan shaxslar bilan ishlash, ularga huquqiy bilimlarni berish, ularning hayotida ijtimoiy qiymatlarni shakllantirishga katta e'tibor qaratadilar.

Retsidivizmning oldini olish uchun amalga oshiriladigan profilaktik tadbirlar juda keng ko'lamli va turli yo'nalishlarga ega. Bular, avvalo, jinoyatga moyil bo'lgan shaxslarni aniqlash va ularga individual profilaktik ta'sir ko'rsatishni o'z ichiga oladi. Buning uchun, profilaktika inspektorlarining psixologik yondashuvlardan

foydalanishlari, jinoyatchilikka moyil bo'lgan shaxslarning oilaviy, ijtimoiy va iqtisodiy muammolarini aniqlab, ularga yordam berishlari muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, jinoyatchilikka qarshi kurashda keng jamoatchilikni jalb qilish, jamiyatning barcha qatlamlari, xususan, oila va maktablarning profilaktikaga oid rolini kuchaytirish zarur.

Bundan tashqari, profilaktika inspektorlari jinoyatlarni oldini olishda huquqiy chora-tadbirlarni ham samarali amalga oshiradilar. Ularning faoliyati nafaqat jinoyatchilikni nazorat qilish, balki ijtimoiy reabilitatsiya va jinoyatchilarning jamiyatga qaytish jarayonini ham o'z ichiga oladi. Jinoyatchilarni qayta jinoiy faoliyatga kirishishdan saqlash uchun ular bilan muntazam suhbatlar o'tkazish, ularni mehnat bilan ta'minlash, o'zgarishlarga yo'l qo'yish va reabilitatsiya qilish muhim sanaladi. Shuningdek, jinoyatchilikka qarshi kurashish uchun davlat va huquqni muhofaza qilish organlari bilan samarali hamkorlik qilish, qonunchilikdagi o'zgarishlar va yangi chora-tadbirlar ishlab chiqilishi talab etiladi.

Jinoyatchilikni kamaytirishda, ayniqsa, retsidivizmning oldini olishda profilaktika inspektorlari asosiy va juda muhim rol o'ynaydi. Ular o'z faoliyatida nafaqat jinoyatlarning qayta sodir bo'lishini oldini olish, balki jamiyatda umumiy huquqiy madaniyatni oshirish, fuqarolarni jinoyatchilikka qarshi ongli ravishda kurashishga undashda ham muhim o'rin tutadilar. Profilaktika inspektorining faqat huquqiy masalalarda emas, balki ijtimoiy sohalarida ham faoliyat yuritishi, ularning yondashuvlarining samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Jamiyatda jinoyatchilikni kamaytirish va retsidivizmni oldini olishning eng samarali usuli — bu profilaktika inspektorlarining tizimli ishlari, shuningdek, huquqni muhofaza qilish organlari, jamoat tashkilotlari va oila kabi ijtimoiy institutlar bilan hamkorlikda amalga oshiriladigan keng qamrovli chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bu orqali nafaqat jinoyatchilikka qarshi kurashish, balki jamiyatda ijtimoiy adolat va barqarorlikni ta'minlash mumkin.

Ma'lumki, jinoyatlarning qayta sodir bo'lishi nafaqat huquqni muhofaza qilish tizimining muammosi, balki butun jamiyatni qayta shakllantirish zaruratini keltirib chiqaradi. Profilaktika inspektorlari, shuningdek, bu yo'nalishda jamiyatni jinoyatga qarshi kurashga jalb qilish va ijtimoiy, iqtisodiy tizimdagi o'zgarishlar orqali retsidivizmni kamaytirish maqsadida faoliyat yuritmoqda. O'zbekistondagi jinoyatchilikka qarshi kurashish va retsidivizmni oldini olish bo'yicha amalga oshirilayotgan kompleks chora-tadbirlar har tomonlama ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Jinoyatchilikning ijtimoiy va iqtisodiy sabablari

Ijtimoiy omillar: Yomon yashash sharoiti, oilaviy muammolar, kam ta'minlanganlik, yoshlar orasida befarqlik, jinsiy va psixologik zo'ravonlik. Jinoyatchilikning takrorlanishiga olib keluvchi asosiy sabablar sifatida ijtimoiy muhitni va odamlarning psixologik holatini ko'rsatish mumkin.

Iqtisodiy omillar: Iqtisodiy inqirozlar, ishsizlik, kambag'allik, ta'lim olish imkoniyatlarining cheklanganligi kabi omillar jinoyatchilikni rag'batlantirishi mumkin.

Profilaktika inspektorlarining faoliyatini takomillashtirish bo'yicha takliflar

Profilaktika inspektorlarining ishini yanada samarali qilish uchun ularga o'zgaruvchan jinoyat turlariga moslashish va yuqori malakali treninglar o'tkazish kerak.

Texnologiyalardan foydalanish: Hozirgi kunda jinoyatchilikni oldini olishda zamonaviy texnologiyalardan, masalan, monitoring tizimlari, sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili vositalaridan foydalanish samarali bo'lishi mumkin. Profilaktika inspektorlari uchun elektron tizimlar va mobil ilovalar orqali jinoyatlarni kuzatish va tahlil qilish, ma'lumotlarni saqlash va uzatish imkoniyatlarini yaratish zarur.

Profilaktika inspektorlari bilan hamkorlik qiluvchi boshqa ijtimoiy institutlar Oila va ta'lim muassasalari: Jinoyatchilikning oldini olish uchun oila va maktab tizimlarining roli katta. Masalan, o'quvchilarni jinoyatga qarshi tarbiyalash, ularni to'g'ri yo'llarga yo'naltirish.

Ijtimoiy xizmatlar va NGOlar: Jinoyatchilikning oldini olishda ijtimoiy xizmatlar va nodavlat tashkilotlari bilan hamkorlikning ahamiyati. Ular jinoyatchilarning ijtimoiy rehabilitatsiyasini qo'llab-quvvatlashda va ularning jamiyatga qaytishini osonlashtirishda yordam beradi.

Sog'liqni saqlash tizimi: Psixologik muammolarni aniqlash va davolash, ruhiy salomatlikni mustahkamlash orqali jinoyatchilikni kamaytirish.

Jinoyatni oldini olishda qonunchilik va huquqiy chora-tadbirlarning roli

O'zbekiston qonunchiligidagi so'nggi o'zgarishlar va jinoyatchilikni kamaytirish borasida olib borilayotgan huquqiy islohotlar. Profilaktika inspektorlarining samarali ishlashi uchun zarur bo'lgan huquqiy baza va yuridik vositalar.

Jinoyatni sodir etgan shaxslarni rehabilitatsiya qilish uchun jazo tizimida o'zgarishlar, shuningdek, jinoyatchilarga nisbatan yengillashtirilgan jazo tizimini yaratish.

Profilaktika faoliyatining samaradorligini o'lchash va tahlil qilish

Profilaktika inspektorlarining faoliyatining samaradorligini o'lchashning ilmiy va amaliy usullari. Maqsadli ko'rsatkichlar (masalan, jinoyatlarning kamayishi, jinoyatchilikka qaytgan shaxslarning soni, jinoyatga qarshi kurashda jamoatning ishtiroki) va ularni o'lchashda qo'llaniladigan metodologiyalar.

Samarali profilaktika faoliyatining jamiyatda qanday ijtimoiy o'zgarishlarni yuzaga keltirganligini baholash.

Tajriba va muvaffaqiyatli misollar

O'zbekiston va dunyoning boshqa mamlakatlarida jinoyatchilikni oldini olishda muvaffaqiyatli amaliyotlar va tajriba almashish. Masalan, ba'zi mamlakatlarda retsidivizmni kamaytirish uchun qo'llanilgan innovatsion usullar va ular qanday natijalar berganligi.

Psixologik va ijtimoiy rehabilitatsiya

Jinoyatchilarning ruhiy va psixologik holatini yaxshilash uchun profilaktika inspektorlarining psixologik yondashuvlari. Bu borada psixoterapevtlar, psixologlar va ijtimoiy xodimlar bilan hamkorlikda amalga oshiriladigan kompleks ishlarga e'tibor qaratish zarur.

Jinoyatchilarning jamiyatga qaytishi uchun ijtimoiy rehabilitatsiya dasturlari va ularning samaradorligi haqida batafsil tahlil.

Ommaviy targ'ibot va profilaktik ishlar

Jinoyatchilikka qarshi kurashishda jamoatchilikni faol jalb qilish, huquqiy tarbiya va huquqiy madaniyatni oshirish, ommaviy targ'ibotning ahamiyati. Fuqarolarni jinoyatchilikka qarshi kurashishda ishtirok etishga undash va profilaktika chora-tadbirlariga qo'shilish uchun ijtimoiy reklama va media vositalaridan foydalanish.

Xalqaro hamkorlik

Jinoyatchilik va retsidivizmning oldini olish bo'yicha xalqaro tajribalar va hamkorlikning ahamiyati. O'zbekistonning xalqaro tashkilotlar, shu jumladan, BMT, Yevropa Ittifoqi va boshqa davlatlar bilan jinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha olib borayotgan faoliyati.

Jinoyatchilik, ayniqsa uning retsidiv (takrorlanish) holatlari, har bir jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va xavfsizlikni tahdid qiluvchi muhim masala bo'lib, uning oldini olish, nafaqat huquqni muhofaza qilish organlarining, balki jamiyatning barcha qatlamlarining hamkorligini talab qiladi. Profilaktika inspektorlari o'z faoliyatida jinoyatchilikni oldini olish, retsidivizmni kamaytirish va jinoyatlarni sodir etgan shaxslarning qaytadan jinoyatga yo'l qo'yishining oldini olishda markaziy rol o'ynaydi. Ularning ishlari nafaqat individual profilaktika, balki jamiyatdagi ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni hal qilishga qaratilgan kompleks yondashuvlarni o'z ichiga oladi.

Profilaktika inspektorlarining samarali faoliyati uchun ularning huquqiy va psixologik bilimlari, shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash muhimdir. Jinoyatchilikka qarshi kurashishning samarali bo'lishi uchun jamoat tashkilotlari, ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tizimi va boshqa ijtimoiy institutlar bilan hamkorlikda ishlash zarur. Jinoyatchilikning oldini olishda qonunchilikni takomillashtirish, reabilitatsiya dasturlarini joriy etish va profilaktika inspektorlarining faoliyatini doimiy ravishda baholash muhim omillardir.

Shu bilan birga, jinoyatchilikka qarshi kurashishda ijtimoiy ongni o'zgartirish, fuqarolarni huquqiy madaniyatga o'rgatish va jinoyatchilikka qarshi keng jamoatchilikni jalb qilish zarur. Faqatgina profilaktika inspektorlarining faoliyatiga emas, balki butun jamiyatning bu boradagi yondashuviga asoslangan tizimli yondashuv retsidivizmni oldini olishda samarali natijalarga erishish imkonini beradi. Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektorlarining retsidiv jinoyatchilikni oldini olishdagi roli katta bo'lib, ularning faoliyatini samarali amalga oshirish uchun huquqiy, ijtimoiy va psixologik chora-tadbirlarning muvofiqligi zarur. Faqatgina bu yondashuvlar orqali jamiyatda jinoyatchilik darajasi kamayib, ijtimoiy xavfsizlik va barqarorlik ta'minlanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. **O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi.** (2021). Tashqi ishlar va huquqni muhofaza qilish organlarining normativ hujjatlari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.
2. **Tursunov, A.** (2019). "Jinoyatchilikni oldini olishning huquqiy va ijtimoiy usullari". **Huquq va jamiyat** jurnali, 4(3), 112-119.
3. **Shamsutdinov, R.** (2020). "Jinoyatni oldini olishda profilaktika inspektorlarining roli". **O'zbekiston huquqshunoslik jurnali**, 15(6), 28-34.

4. **Aripov, M.** (2018). "Retsidivizm va uning oldini olishning huquqiy va psixologik omillari". **Jinoyat va huquq** jurnali, 2(1), 57-64.
5. **O‘zbekiston Respublikasining Jinoyatga qarshi kurashish bo‘yicha davlat dasturi.** (2020). O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Matbuot xizmati.
6. **Bektosh, D.** (2017). "Profilaktika inspektorining jinoyatchilikni oldini olishdagi roli". **Huquqni muhofaza qilish tizimi** jurnali, 3(4), 77-83.
7. **Tajima, N., & Shimizu, K.** (2016). "Global experience in preventing recidivism and crime". **International Journal of Criminal Justice**, 22(2), 115-132. (Xalqaro tajribalar bo‘yicha)
8. **Karimov, A.** (2018). "Jinoyatchilik va uning retsidivizmini kamaytirish uchun kompleks chora-tadbirlar". **Jinoyat va rehabilitatsiya** kitobi, 98-112 betlar. Toshkent: Akad. Press.
9. **G‘ofurov, M.** (2021). "Retsidiv jinoyatchilik va profilaktik choralar". **O‘zbekiston yuridik universiteti ilmiy ishlari** jurnali, 6(2), 45-51.
10. **Zaripov, F.** (2022). "O‘zbekistonda jinoyatchilikni oldini olishning yangi yo‘llari". **Jinoyat va huquq** jurnali, 8(5), 88-94.